

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Divadelní věda

Bakalářská práce

Hana Jirkalová

Proměny karnevalu v čase se zaměřením na severní Itálii

Changes of carnival in history with particular research in northern Italy

Praha 2010

vedoucí práce: Doc. PhDr. Vladimír Just, CSc.

Ráda bych zde poděkovala vedoucímu mé bakalářské práce Doc. PhDr. Vladimíru Justovi, CSc., za cenné rady a podněty, které mi poskytl a za čas, který mi věnoval.

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně s použitím citovaných pramenů a literatury.

V Praze dne 15. ledna 2010

ANOTACE

Tato práce se zabývá fenoménem evropské formy karnevalu, sleduje jeho vývoj a proměny v průběhu staletí, charakterizuje jeho nejvlastnější prvky v obecné rovině. Hledá rozdíly, ale i spojitost s prvky divadelními, především co se týká prostoru, masek, kostýmů, rekvizit, hranic mezi diváky a účinkujícími. V užším vymezení pak práce zaznamenává a dokumentuje tři vybrané italské karnevaly, na kterých karnevalové prvky v konkrétních případech aplikuje.

SUMMARY

This thesis tries to summarize theme of carnival and to define its evolution and its changes in the course of history. This thesis tries to find differences and also connection between the theatre and the carnival world especially as regards playing space, masks, costumes, reguisites, borders between spectators end performers and convention. Thesis also documents three selected carnivals in Italy where the carnival elements are applied in the concrete cases.

KLÍČOVÁ SLOVA

Karneval, maska, kostým, divadelní prostor, přihlížející a účinkující, maškarní průvod, ambivalentnost, inverze společenských rolí, tělesnost, plodnost, materialismus, obnova, smrt a život.

OBSAH

1. ÚVOD.....	6
2. KARNEVAL JAKO POJEM.....	7
3. KARNEVALITA PODLE BACHTINA.....	10
3.1 Karnevalová převrácenost.....	11
3.2 Proměna vnímání karnevalu.....	12
4. ŘÍMSKÝ KARNEVAL OČIMA GOETHA.....	14
5. DIVADELNĚ-KARNEVALOVÝ PROSTOR.....	18
6. MASKA A KOSTÝM.....	21
7. MASOPUST V MODERNÍ SPOLEČNOSTI.....	22
8. VYBRANÉ KARNEVALY SEVERNÍ ITÁLIE.....	24
8.1 San Giovanni in Persiceto.....	24
8.2 Verona.....	30
8.3 Benátky.....	34
9. SHRUTÍ VYBRANÝCH ITALSKÝCH KARNEVALŮ.....	39
10. ZÁVĚR.....	41
11. SEZNAM LITERATURY A PRAMENŮ.....	43
12. SEZNAM PŘÍLOH.....	45

1. ÚVOD

V rámci mé studijní zahraniční stáže jsem měla možnost prožít několik měsíců v Itálii. Mohla jsem zakusit atmosféru karnevalu v zemi, která je jeho kolébkou. Tento fenomén mě velmi zaujal, rozhodla jsem se proto zpracovat ho v této práci. Předpokládala jsem, že materiálů popisujících světově proslulý jev se nalezne velké množství. Opak byl však pravdou. Publikací věnujících se tématu je minimálně; pokud existují, zaměřují se na konkrétní geografickou oblast. Stejně zjištění se opakovalo i v rámci české literatury. Kniha zabývající se karnevalem jako svátkem, zaznamenávajícím jeho jednotlivé variace, neexistuje. Minimální zmínky poskytují i odborné encyklopedie a slovníky. Čerpala jsem proto především z Bachtinovy knihy *Francois Rabelais a lidová kultura středověku*, která se karnevalitou v širším významu nejpodrobněji zabývá. Další zdroj představovaly knihy, které se tématu, byť jen v krátkosti, určitým způsobem dotýkaly, anebo popisovaly pouze jednu konkrétní karnevalovou oslavu. V neposlední řadě se cenným zdrojem staly internetové stránky zejména těch institucí, které jednotlivé novodobé karnevaly na italském území organizují a také má osobní účast na několika karnevalech hostitelské země.

Tato práce je rozdělena do dvou částí. První si klade za cíl popsat a určit karnevalové prvky v širším významu, nastínit jejich užívání, vnímání a proměnu v průběhu historie. Druhá část se pak na historicko kulturním pozadí snaží porovnat a zaznamenat konkrétní průběh oslav tří vybraných italských měst. V bakalářské práci jsem se kromě historie karnevalu, zaměřila na jeho vztah k divadlu a na prvky, které je spojují a odlišují.

2. KARNEVAL JAKO POJEM

Karnevalová kultura je synonymem svobody, volnosti, rovnosti, ambivalentnosti, hodování, masek, parodických scének a veselých rvaček, která je neodmyslitelně spjata se společenskou inverzí, obnovou a všelidovostí.

Význam termínu „karneval“ se nejčastěji uvádí jako překlad latinských slov „carnem levare“, tedy dát masu sbohem, vyloučit maso z jídelníčku.

Karneval, stejně jako jeho český ekvivalent, masopust, paradoxně necharakterizuje celé období, ale čas následující, neboť názvy veselic jsou často pojmenovány podle svátků, které brzy nastanou.

První dochované zmínky užití karnevalových prvků pocházejí z faraonského Egypta. Uvádí se, že maskovaný lid zpívající hymny a chvály doprovázel průvod volů, kteří byli obětováni na počest boha Nilo. Římané věnovali svátkům značnou pozornost. Karnevalové prvky bychom našli například v bakchanáliích, které se konaly v centrech měst a jejichž charakteristikou byly kromě všudypřítomného vína a tance i masky.¹ Přeměnu a zrušení společenské hierarchie nejlépe dokládají Saturnálie, oslavy na počest římského boha sklizně a úrody. Připomínaly zimní slunovrat, klíčové období roku, přinášející návrat světla a tepla s následným očekáváním dostatku potravy. Bývaly spojovány s obdobím určitého ideálního světa, v němž neexistovaly sociální mezilidské rozdíly, a který oplýval svobodou a materiálním dostatkem. Výše společensky postavení občané si v takové dny neoblékali znak svého stavu, tógu, ale pouze tuniku na znamení rovnosti. V té době se také pořádala mimická, taneční a pěvecká představení.² V rámci inverze společenských stavů se konala volba krále Saturnálií. Také tento prvek se později projevil v karnevalu, kde si lidé ze svého středu volili na dobu trvání slavnosti vlastního panovníka.³ S příchodem křesťanství svátek postupně nahradily oslavy narození Ježíše Krista, ve kterých jsou dary a světlo i dnes neopominutelnou součástí. Karnevalové zábavě, značící se zrušením společenské hierarchie, volností a hodováním bylo v církevním kalendáři vymezeno období od Tří Králů do úterý

¹ *ForMoreFun* [online]. [cit. 2009-10-16]. Dostupný z WWW: http://www.formorefun.it/carnevale/storia_carnevale.htm

² HEERS, Jacques. *Svátky bláznů a karnevaly*. Praha: Argo, 2006. 227 s. ISBN 80-7203-777-3.

³ CAMARDO, Giovanna. Il rito del carnevale. Časopis *Focus*. Milano, 2009, č. 197, s. 16-22.

předcházející Popeleční středě. V závislosti na pohyblivosti Velikonoc je etapa karnevalu různě dlouhá. Délky oslav se v různých zemích a regionech lišily, obecně se ale nejintenzivněji prožíval poslední týden před postem. Právě ten byl nejvíce spojen s hodokvasem plným tučného jídla, podle kterého také většina dnů tohoto týdne získala přívlastek „tučný“.

Karneval jednadvacátého století je výsledkem vývoje společnosti a integrace dílčích složek různých svátků v průběhu staletí. Díky spolupráci a vzájemnému ovlivňování jednotlivých zemí jsou karnevaly obohacovány o různorodé události a prvky. Ty se postupně stávají pevnou součástí karnevalů jiných států (například používání jihoamerických kostýmů v Evropě).

Jednotlivé karnevalové elementy byly součástí mnoha veselic v průběhu roku. Postupným vývojem a vnitřní krystalizací našly nejvhodnější místo v období před dlouhým velikonočním postem. Pokud církev chtěla uspět v pozici reprezentanta jediného správného způsobu života, musela se vypořádat s pohanskými vlivy a zvyklostmi, které byly ve společnosti pozdního starověku a začátku středověku silné. Stanovení významných církevních svátků na stejné dny, na které připadaly pohanské oslavy, přineslo paradoxně vzájemné obohacení. Jednotlivé svátky tak získaly dvojí význam, který přispěl k hlubšímu prožívání konkrétního období a pro obě skupiny znamenal poměrně přijatelný výsledek. Takový průběh je patrný i v dějinách karnevalu. Jeho historie, respektive historie většiny jeho jednotlivých prvků byla téměř pokaždé spojena s nějakým náboženským kultem, který byl závislý na přírodních poměrech anebo z nich vycházel. Katolická církev těmto pohanským tradicím určila novou dimenzi. Radostně a materiálně zaměřená doba prožívaná širokou veřejností tvořila ideální protipól k následnému postnímu období, jehož smyslem je zpytování vlastního svědomí, a vnitřní příprava na Velikonoce. Oslava vzkříšení Ježíše Krista tak po čase askeze, době plné různých odepření opět dovoluje prožívat naplno radost a veselí, které jsou díky předcházejícímu postnímu období o to více vnímány.

Masopust uzavíral zemědělský rok, a zároveň zahajoval nové hospodářského období. Byl to také čas s největší koncentrací svateb, neboť ty zde v důsledku církevních a zemědělských pravidel nacházely nejvhodnější místo. Josef Tomeš⁴ uvádí, že „podle tradice mnoha evropských národů bohatství jídel o masopustu mělo působit na blahobyt v nastávajícím

⁴ TOMEŠ Josef. České a slovenské masopustní obyčeje a jejich masopustní obměny. In FROLEC, Václav, TOMEŠ, Josef. *Masopustní tradice*. Brno: nakladatelství Blok, 1979. s. 37-51.

roce.“ Masky, bohaté a vydatné pokrmy spolu s vhodně zvolenými nápoji, motivy blahobytu, plodnosti i ochrany, radost a naděje manifestovaná veselým zpěvem, tancem a komickými scénkami, kejklíři, akrobaty i šarlatány - všechny tyto složky karneval přijal za vlastní. Vytvořil tak základní charakteristiku, která se v závislosti na různých faktorech proměňovala, rozšiřovala či ztenčovala.

Karneval může být někdy chybně ztotožňován se svátkem bláznů, konkrétně v projevech ve smyslu obrácenosti, bláznivosti, nepořádku. Každý se ovšem rozvíjel v jiném prostředí; karneval na pozadí lidovosti a světskosti, zatímco svátky bláznů byly pevnou součástí církevního světa s jasně odděleným prostorem pro účinkující z řad duchovenstva a pro diváky. Jejich cílem bylo degradovat vyšší, sakrální a oficiální vnímání svátku v nižší materiálně vnímanou oslavu, která právě takovým poklesem zvýraznila daný kult. Konaly se při různých významných církevních událostech, nejčastěji na Velikonoce a v období kolem Vánoc, kdy bylo díky velkému počtu svátků dostatek příležitostí pro tento druh zábavy. Svátkem bláznů se ve své knize zabývá Jacques Heers.⁵

⁵ HEERS, Jacques. *Svátky bláznů a karnevaly*. Praha: Argo, 2006. 227 s. ISBN 80-7203-777-3.

3. KARNEVALITA PODLE BACHTINA⁶

Největší rozkvět karnevalu spadá do středověku. Život člověka té doby se odvíjel na pozadí různých svátků, oslav, ceremoniálů a procesí, jejichž neoficiální, přesto neopominutelnou součástí byla určitá komická, smíchová složka. Ta svým specifickým způsobem odrážela, vysvětlovala a dokumentovala lidovou kulturu, život nejširší vrstvy obyvatelstva. Státem či církví zaštitěné svátky potvrzovaly dosavadní uspořádání světa, upevňovaly potřebné hodnoty politické, náboženské, sociální či morální, potvrzovaly stávající hierarchii. Karneval takové poměry rušil. Přestože má tento svátek nezastupitelné místo v zemích s křesťanskou tradicí, rozvíjel se vždy mimo církevní a vládnoucí politiku. Život mu vdechovala, směr a rychlost pak určovala kultura lidová.

Mimo církevní svátky neměli lidé možnost scházet se ve velkém počtu. Proto se s velkou radostí účastnili karnevalového veselí, které celá společnost vnímala jako pevnou součást života. Vládnoucí vrstva davové prožívání těchto oslav podporovala. Podle antického hesla „chléb a hry“ využívala karneval jako filtr případného vzdoru právě tím, že dovolila širokým masám obyvatelstva bavit se bez obav způsobených nepřiměřeným či zakázaným chováním a zapomenout na každodenní strasti a problémy. Tím, že svým poddaným „umožnila“ takovou volnost si velmi umně zajistila jejich přízeň. Svátky a oslavy určené širokému spektru středověké populace se rozvíjely a odehrávaly na městském veřejném prostranství, v ulicích a na náměstích, tedy v místech, kterými v různou dobu a za různým účelem procházel každý. Náměstí jako neutrální, tedy i relativně svobodné území představovalo ideální podhoubí, kde lidovost vzkvétala nejjednodušeji.

Svátečnost přítomná v důležitých a výrazných momentech v životě společnosti, tradičně nastavených podle běhu přírody, je spojena s určitou obnovou a proměnou. Díky smrti se může zrodit něco nového, země tak neustále vstřebává a pohlcuje, aby vzápětí něco jiného nabídla. Výsledek lidské zemědělné práce, jeho vítězným završením a zároveň symbolickým propojením člověka s přírodou představuje jídlo. Akt konzumování potravy byl sám o sobě veselý, protože oslavoval život, čímž zároveň zákonitě odvracel smrt. Oslavy

⁶ BACHTIN, M. M. *Francois Rabelais a lidová kultura středověku*. Praha: Odeon, 1975. 406 s.

znamenal pro středověkého člověka vyčerpaného náročnou fyzickou prací radostně očekávanou pauzu a odpočinek. Důležitou součástí každého svátku byla hostina, která si do dnešní doby udržela stejný význam. Tedy symbolicky uzavřít konkrétní slavnost oslavou potravy ne ve smyslu individuálním, ale všelidovém. Karneval v tomto případě není výjimkou, naopak jasně tyto tendence potvrzuje. Vždyť jedním z jeho charakteristických motivů je právě nadbytek a složení pokrmů, které byly v následující postní době nemyslitelné.

3.1 Karnevalová převrácenost

Individuálně, jen s úzkým fyziologickým vymezením nebylo vnímáno ani tělo, ale stejně jako ostatní karnevalové složky mělo v lidové smíchové kultuře charakter celospolečenský. Karnevalová kultura je bohatá na snižování, převrácení všeho vysokého, ušlechtilého a duchovního do roviny nízkého a materiálního. Co se nachází „nahore“ je všeobecně vztahováno k nebi spojenému s představou ráje, určitým duchovním či filozofickým ideálům, naopak to, co je „dole“ symbolizuje materiálnost, zemi, ke které je člověk neustále přitahován právě proto, že je s ní v reálném a každodenním kontaktu. Zánik a zrození, smrt něčeho starého spolu se zrozením nového jsou zde všudypřítomné.

Ve smyslu tělesného vnímání „nahore“ odpovídá hlavě, myslí, „dole“ pak pohlavním a trávicím orgánům. Karneval pracoval především s druhými zmiňovanými orgány. Koloběh přírody tak zde byl zastoupen ve zmenšené podobě - v přijímání a vyprázdňování přijaté potravy a v rozmnožování; nejzákladnějších potřeb člověka. Oplodnění a zrození nového života začíná prakticky na stejném místě jako završení procesu trávení, vyprázdňování, které dá zemi specifickou životodárnou sílu, aby byla schopna lidstvo opět nasýtit. Taková ambivaletní skutečnost má v sobě jak ponižující, tak obrodný smysl.

V karnevalu jsou zvýrazněny právě ty části lidského těla, které přecházejí do společného prostoru a přesahují hranice vlastního těla (tedy údy, různé výrůstky a otvory, nejčastěji ústa, nos, břicho a pohlavní orgány). Také v mezilidské komunikaci byla tělesná ambivalentnost častá. Příhodně zvolenými výrazy z oblasti tělesna byl člověk symbolicky poslán „dolů“, kde se měl přerodit v někoho nového. Takové snižování se mohlo udát jak ironicky míněnými nadávkami s konkrétním určením tělesných partií, tak fakticky,

a sice potřísněním dotyčného lidskými výkaly. Místo, kde se rodí a obnovuje, bylo znamením urážky i požehnání zároveň. Proto měly výkaly ve středověkém světě význam obnovení, znovunarození.⁷

3.2 Proměna vnímání karnevalu

Ve společnosti nezátížená přísnými konvenčními pravidly byla tělesná tematika přirozenou složkou života. S rostoucí striktností v dodržování společenských pravidel se pohled na tělo, jeho vztah k němu, i vnímání v rámci uměleckých či lidových projevů měnil. Co bylo ve středověku přirozeností, se s příchodem klasicismu stalo tabu. Nad touto proměnou se zamýšlí i Montaigne:⁸ „Čím se před lidmi provinil pohlavní akt, tak důležitý, tak nezbytný a zdůvodněný, že se o něm nikdo neodvažuje mluvit bez stydlivého červenání a nedovoluje si dotknout se toho tématu ve vážné a slušné mluvě? Nebojíme se říkat „zabít“, „oloupit“, „prodat“, ale to zapovězené slovo nám vázne v ústech.“

Karneval vytvořil vlastní jazyk a symboliku, která se sice v čase různě proměňovala a vyvíjela, ale jako jeho výrazový prostředek je patrná dodnes. Jako se různé sociální vrstvy v karnevalovém čase slily do jedné homogenní masy, tak se i karnevalové jazykové prvky (nadávky, klení, sprostá slova, hádky) v tu dobu užívaly pouze v ambivalentním duchu. Nejrychleji se rozšiřovaly mezi prostým lidem, následné prostupování do mluvy širokého spektra obyvatel bylo pak ve středověku a začátku renesance jen otázkou času. Karnevalový radostný, veselý a nespoutaný smích vyjadřoval vnímání světa oslavnou, přesto všelidovou formou. Smích ukazoval jinou stránku pravdy, jiný náhled, který byl dán odlišným rozměrem vnímání. Také pomáhal tím, že osvobozoval od strachu, nejčastěji ze smrti a pekelných muk, znázorňovaných v podobě různých nestvůr, strašidel a převrácených symbolů moci. V době klasicismu se ale náhled na smích změnil; co je vážné, nemůže být směšné. Dnes, bohužel, chápeme skutečný význam nejen karnevalové ambivalentnosti, ale i dalších slavnostních prvků většinou samoúčelně. V horším případě je nechápeme vůbec, neboť jednotlivé výrazy v běžné řeči v průběhu doby svůj karnevalově obrodný smysl ztratily. Na karnevalové prvky se postupem času začalo nahlížet se stále větším nepochopením. Vrstva lidí, ve které se ambivalentní svátečnost přenášela na další generace

⁷ Názorný příklad poskytuje musejní zlomek Mastičkáře. Titulní postava ožíví na prosbu Abraháma jeho syna Izáka tím, že jeho zadnici pomaže právě výkaly.

⁸ MONTAIGNE. Michel de. Eseje. Kniha 3., kapitola V. Zde citováno z Bachtinovy knihy *Francois Rabelais a lidová kultura středověku*, s. 251.

slábla, neboť se tak dalo zejména ústní cestou. Záznamy o významech jednotlivých projevů masopustního veselí v době, kdy již neplnil svou původní funkci, jsou proto minimální.

V reakci na skutečný svět, kterému vládne panovník, měla většina karnevalů svou typickou postavu, která ho celý reprezentovala a vystupovala v pozici vládce svátečního veselí. Tento velmi oblíbený a častý prvek i v jiných slavnostech v sobě obsahoval opět onu dvojakost, inverzi, přeměnu, radost a volnost. I když středověká literatura zaznamenávající karnevalovou smíchovou kulturu existuje, význam či hlubší pochopení takových jevů většinou neposkytuje. Pronikání karnevalové mluvy do národních jazyků se odehrávalo neustále, pravidla stanovená pro publikování ovšem tyto jevy nepřijímala. Stále se zvětšující rozdíl mezi lidovou a oficiální kulturou se projevoval jak v široké společnosti, tak následně v literatuře.

S odklonem od lidové kultury jako jednoho z důležitých historických a kulturních tvůrců souvisí změna nastavení společnosti, rozkvět městského způsobu života, zvětšující se propast mezi jednotlivými společenskými třídami a jejich silící izolovanost. Silná lidová kultura přestala mít platnost většinového názoru, veškerá sprostá gesta a slova nabývala na tabuizovanosti, vesničané získávali nálepkou podřadných, hloupých, a mentálně jednoduchých osob, jejichž zábava (tedy lidová) nebyla pochopena. Její degradace na neslušnou a nízkou přešla do jedné negativní polohy. Vše, co bylo do renesance prožíváno v nejširším společenství všech obyvatel, se v následujících staletích dostávalo do individuální a komorní roviny.

4. ŘÍMSKÝ KARNEVAL OČIMA GOETHA⁹

Na konci osmdesátých let osmnáctého století, konkrétně v roce 1788, se Johann Wolfgang Goethe stal očitým svědkem římské karnevalové události, kterou popisuje jako „slavnost, která není lidu dáována, nýbrž kterou si dává sám“ (s. 369). Taková slavnost je vytvářena vzájemnou spoluúčastí, na kterou si vyčlení čas každý, kdo se chce na chvíli zbavit okovů celoroční strohosti a serióznosti. Není potřeba organizačních pokynů, vše se pohybuje samovolně a přirozeně v tradičně zažitých letitých formách. Několikadenní slavnost se soustředila především do dlouhé a výstavní, ovšem nijak široké ulice Corso, spojující náměstí Piazza del Popolo a palác na Benátském náměstí, Palazzo di Venezia.

Římský karneval nepřitahoval pro své masky jako onen benátský, ani nebyl přehlídkou umělecké zručnosti různých cechů s jejich alegorickými vozy jako v mnoha městech především na severu země. Hlavní římskou karnevalovou atrakcí byly paradoxně koňské závody. Kůň coby tradiční dopravní prostředek byl nedílnou součástí tehdejší doby. Třída Corso nepatřila o nedělích a svátcích jen projíždčkám výše společensky postavených měšťanů, ale byla místem setkávání všech sociálních vrstev. Římský karneval pak zveličoval tento nedělní zvyk, kde mnohem více než vidět znamenalo být viděn.

Nejvíce pozornosti bylo obráceno k poslednímu masopustnímu týdnu. Každý karnevalový den, počínaje odpolednem a konče ranními hodinami, měl podobný průběh. S postupujícím odpolednem se vymezené prostory zaplňovaly davy diváků v maskách i nazdobenými koňskými povozy. Večer se vše zakončilo netrpělivě očekávanými závody. Jak atraktivita jednotlivých dnů s blížícím se závěrem masopustu rostla, přibývalo lidu, masek, výstavnosti vozů a odívání Corsa do slavnostního hávu. Goethe popisuje, že koberce, zdobené tkaniny, květiny, židle a stoličky vynášené na ulici z ní vytvářely obývací pokoj s přívětivou atmosférou, ve které se člověk cítí jako ve společnosti svých známých. Než došlo k chystané soutěži, Corso se bavilo po svém. A protože bylo opravdu dlouhé, jednotliví „aktéři“, tedy masky, se ho snažily celý projít a na každém si moci vyzkoušet své šprýmy a zapojit tak všechny do masopustní hry. Oblíbenými maskami Římanů byly postavy komedie dell'arte. Nejčastěji byl k vidění vychloubačný Dottore zesměšňující dobovou vzdělanost jako takovou, zejména její představitele. Je připravený kdykoliv a bez vyzvání prezentovat

⁹ GOETHE, Johann Wolfgang. *Italská cesta*. Praha: Odeon, 1982. S. 460 – 488.

vědomosti z jakéhokoliv vědního oboru, což dovede jedinečně spojit v nepřehlednou zmatek informací. Voják zastírající svou zbabělost vychloubačně záslužnými výpravami a činy, které nikdy nevykonal a tituly, kterými nedisponoval, chvastounstvím se navíc pyšníci i v milostném životě, to je Capitano. Do třetice se objevuje postava, která je pro svou ambivalentnost prototypem karnevalu, Pulcinella. Nejen z hlediska rodového určení svého jména se nachází na pomezí mezi mužem a ženou¹⁰, vyniká hloupostí, zároveň však také vychytralostí, dokáže parodovat jak vesničana tak měšťana a užívat urozenou, ale i neuctivou mluvu. Odhalováním taktik a intrik si neustále dělá legraci z vládnoucí vrstvy a vždy dokáže z problému vyvážnout s úsměvem. Pro svou lidovost, trefnost a opravdovost, s jakou postava dokázala vykreslit lidskou společnost, se stala nejoblíbenější maskou. V místním karnevalu se jeho kostým stal nejpoužívanějším převlekm římských žen, které tak v přestrojení rozpustilými kousky všemožně škádlily muže. Ti na sebe naopak brali podoby mladých, přihlouplých, upovídáných, drzých či hašteřivých žen. Právě zveličením těchto vlastností něžného pohlaví si zajistili jednoznačný zájem publika. Dále byly k vidění masky satirické, poukazující na aktuální problém, postavy představující typické místní profese jako pouliční malíři, němečtí opilí pekařští dělníci, vesničané, rybáři nebo cizinci, kteří byli díky svému občanskému šatu zdánlivě nepřizpůsobení slavnosti. Masek bylo nespočet a jejich všudypřítomnost jen zvyrazňovala neustálá tlačenice velkého množství lidí (názornou ukázkou přibližuje příloha č.6). Jednalo se o neustálý karnevalový rej, doplněný častými autorskými scénkami různorodé, zejména parodizující tematiky. Lidem v maskách se v žádném případě nesmělo ublížit, dokonce je chránily stráže, které jim v případě potřeby přispěchaly na pomoc. Celé takové „bláznovství“ se neobešlo bez všudypřítomných konfet a zrněk, které svým poletováním dokreslovaly radost a bezstarostnost slavnostního času. Jednalo se o povolený útok na kohokoliv, kdo se nacházel v blízkosti osoby disponující touto municí. Taková osoba nezůstala osamocena, ale připojovali se k ní další masky, čímž vznikalo na různých místech mnoho krátkodobých „bitev“.

Před setměním bylo již vše připraveno k samotnému závodu. Z náměstí obehnaného tribunami s pokřikujícím davem byli netrpěliví a vyplašení koně po zaznění povelu vpuštění do Corsa, z něhož v tuto chvíli zbyla pouze úzká ulička vytvořená okolostojícími lidmi a povozy. Kůň, který nejrychleji doběhl k Benátskému paláci, vyhrál. Samotný závod trval jen chvíli; navíc pro délku ulice a její minimální stoupání nebylo možné, aby všichni viděli

¹⁰ Jméno Pulcinella je sice zakončeno na samohlásku ženského rodu (-a), rod má však mužský, čili správně je „il Pulcinella“.

celý průběh závodu. Velká část proto mohla spatřit pouze kmitající se nohy zvířat. Jednalo se o poměrně nebezpečnou podívanou, neboť hluk lidí zmatenost koní jen posiloval.

O smrtelné nehody nejen zvířat, ale i přihlížejících pak nebyla nouze. Následovala tlačení a snaha všech dostat se co nejrychleji domů; tma v té době znamenala stále ještě jisté riziko.

Protože je období karnevalu časem radovánek a zábav, po většinu roku z různých důvodů zakázaných či nemožných, zažívaly své žně, jak dále uvádí Goethe, i divadla a plesy. Divadelní představení se postupně rozšířila i do dalších částí roku, léta a podzimu, plesy se však i nadále konaly pouze v tuto dobu. Jednalo se o bály pro vybranou společnost, objevovaly se zde osoby v historických kostýmech, pestrých maskách, ale i v tabarru, masce velmi oblíbené v Benátkách.

Závěrečný den karnevalu měl velmi podobný průběh jako dny dosavadní, s tím rozdílem, že vše bylo mnohonásobně více prožíváno. Poslední den bylo Corso, náměstí a přilehlé ulice zataraseno povozy již od pozdního odpoledne. Po koňských závodech nenastala obvyklá tlačení a zmatek, ale napjatě se očekávalo zahájení slavnostní noci. Postupně zapalované svíce osvětlily celé okolí Corsa. I když by tato téměř až meditativně působící záplava světla mohla sama o sobě být důstojným rozloučením se s časem hojnosti a zábav, nebyl by to italský karneval, aby se vše skončilo v takovém klidu. Jakmile se totiž zapálilo prvních pár svíček, začala další součást této hry, a to jejich zhasínání, které pokračovalo opětovným rozsvěcením, což se opakovalo stále dokola. Každý si musel hlídat plamen své svíčky a zároveň se snažit ji druhému sfouknout. Čím více sfouknutých cizích svíček, tím lepší „skóre“. Vše bylo navíc doplněno pokřikem „sia ammazzato“¹¹. Člověk nezapojený do karnevalového dění se musel neskutečně divit, jak taková dětinská a na první pohled nepřilíš smysluplná zábava dokázala strhnout všechny zúčastněné, z nichž dospělí tvořili velkou část. Jakmile se všichni dostatečně „vyřádili“ a společně takto uzavřeli karneval, rozešli se do svých domovů, kde slavnostní nálada pokračovala bohatým hodováním.

Bachtin byl Goethovým záznamem římské slavnosti a jeho zálibou v karnevalové svátečnosti a mystifikaci ovlivněn, vycházel z ní, avšak v rámci svého výzkumu ji částečně doplňoval a upřesňoval. Jako příklad uvádí honbu za sfouknutím svíček a doprovodný pokřik

¹¹ V překladu „Zemři, buď zabit.“ V plné verzi „Sia ammazzato chi non porta moccolo“ - tedy „Buď zabit, zemři, komu nehoří svíce.“

přející smrt, kdy se její gradací podle Goetha ztrácí pravý význam „sia ammazzato“. Bachtin však poznamenává, že díky nejvlastnější složce karnevalu, ambivalentnosti, vynikne význam smrti na pozadí života mnohem výrazněji. Radostná atmosféra jen podporuje znaky neustálé obnovy, což je zcela patrné právě v opakujících se činnostech zhasínání a zapalování. Realisticky zachycený popis této zábavy, poukazující na naprostou sociální rovnost byl i pro samotného Goetha těžko pochopitelný. Tuto skutečnost zvýrazňuje i Bachtin, podle kterého se Goethe „pokouší odhalit vážný smysl karnevalového bláznění.“¹² Goethe však díky své zálibě v přírodních vědách znovuobjevil a připomněl vztah karnevalu a přírody. Pár let předtím, než se vypravil do Říma, charakterizuje přírodu slovy: „Její největším vynálezem je život; smrt je pro ni prostředkem ke zmnožení života.“¹³ Této pozorovací schopnosti si Bachtin velmi cení. Po německém básníkovi a učenci tak i ruský teoretik potvrdil karnevalu po dlouhých desetiletích opomíjení tohoto tématu i v tištěné podobě jeho původ.

¹² BACHTIN, M. M. *Francois Rabelais a lidová kultura středověku*. Praha: Odeon, 1975. S. 199.

¹³ BACHTIN, M. M. *Francois Rabelais a lidová kultura středověku*. Praha: Odeon, 1975. S. 203.

5. DIVADELNĚ-KARNEVALOVÝ PROSTOR

Jasně rozdělení na účinkující a přihlížející v samotném jádru karnevalu neexistuje; všichni jsou stejnou součástí této smluvené herní reality, kterou neustále utvářejí.

Nejintenzivněji se prožívá poslední týden, který je plný maškarních průvodů, zábavy, hudby a kalorického jídla a pití. Karneval se rozvinul v jeden velký happening, historicky a demograficky více či méně doplňovaný zpěvem, tancem, rozmanitostí kostýmového ztvárnění a samozřejmě pouličním divadlem. Vše se zakládá na značné improvizaci podporované interakcí přihlížejících; každý je současně tvůrcem i divákem zároveň. Divadelní představení byla zastoupena v podobě různých komických scének a výstupů kdekoliv mezi lidmi, nejčastěji v samotných maškarních průvodech, kde oddělení rampou prakticky neexistovalo. „Účinkující“ proto často nebyli od „diváků“ pro podobnost zvolených masek na první pohled rozpoznatelní, dokud nezačali svůj výstup. „Diváci“ měli možnost bez jakýchkoli bariér do děje vstupovat a tak ho spoluutvářet. Každý se mohl podle vlastního uvážení zapojit do různorodých forem pouličního veselí nebo ho naopak kdykoliv opustit. A to i přesto, že se maskovaní herci snažili vtáhnout do víru karnevalu každého. Vše bylo však přijímáno jako hra, pro násilí zde nebylo místo. Vzájemná spolupráce a interakce všech součástí tvořily základní předpoklad pro fungování karnevalu. Herci nehráli sami pro sebe, ale pro všechny a se všemi.

Ve větších městech, kde byly oslavy bohatší, docházelo k větší diferenciaci prostoru.

Na náměstích vznikaly provizorní jeviště, na nichž se odehrávaly scénky, které bavily publikum tím, že se mu vysmívaly. Parodované lidské vlastnosti a nešvary pak celkem automaticky přešly z běžného života do komedie dell'arte, kde se zperzonifikovaly do podoby typizovaných postav. Kromě satyrského dramatu, jehož výraznou složkou byla tematika těla a tělesného života travestující navíc danou společnost či náboženský kult, je karneval mnohem významněji spojen právě s komedií dell'arte. Ne nadarmo se ve svých počátcích nazývala mimo jiné komedií masek. Také ona se odehrávala na veřejných prostranstvích a především čerpala z lidové komiky. Od osmnáctého století, kdy tento žánr byl za svým kvantitativním i kvalitativním zenitem, se jeho postavy staly vyhledávanými a oblíbenými právě v karnevalovém světě. Původní tvůrci scének pocházeli nejčastěji z řad studentských či různých měšťanských spolků a profesionálních potulných herců

a komediantů. Postupem doby jejich úlohu přebírali obyvatelé sami, jak je vidět i v římském karnevalu popisovaném Goethem. Z městského prostředí se slavnosti s koncem renesance přenesly na panovnické dvory a přijaly jemnější a vytříbenější formy hodné jejich společenského postavení. Široce lidově pojatý svátek přejímal formu komorní zábavy, která ztrácela svou původní roli.

Slavení masopustu se ve městech prožívalo odlišně od venkova. Masopustní průvody na vesnicích (zejména ve slovanských zemích) se lišily nejen jiným prostorem, způsobem vzájemného setkání obyvatel daného místa, ale i dalšími zvyklostmi. Základ netvořil jednotný centrální průvod, ale obchůzky po domech. Koledníci za vydatné hudební podpory doplněné tancem vyprošovali obyvatelům jednotlivých stavení bohatou úrodu v následujícím roce. Průvodu se sice účastnila celá společnost, ale ne najednou, nýbrž v oddělených úlohách. Roli aktivnějších účastníků přijali maskovaní mladí muži, zatímco ženy je očekávaly v domech, kde je za jejich požehnání obdarovaly tučným jídlem, alkoholem, i penězi - symboly těchto dní. V románsky mluvících zemích je způsob obdarování opačný. Ty, od kterých štědrost pochází, jsou naopak masky. Teprve večer při tanci, kdy se slavil závěr masopustu, se obě skupiny sjednotily. Získané potraviny a zpracované suroviny nabízeli aktéři karnevalu při večerní zábavě formou hodovního stolu všem obyvatelům.¹⁴

Obchůzky stejně jako maškarní průvody měly nepochybně jakýsi minimální, bodový scénář, který určoval například trasu a možný repertoár písní, i když se vycházelo z každoročně opakovaných tradic. Karnevalita vycházela ze spontánnosti, vzájemného kontaktu a improvizace. V obchůzkovém systému je tato skutečnost patrná mnohem častěji a poměrově se dotýká většího počtu obyvatel než v městských maškarních průvodech. Maskovaní i „obyčejní“ lidé se dostávali mnohem více do styku a museli na sebe reagovat. Splňovali podmínku improvizované kontaktivity v rámci předem akceptované hry.¹⁵

¹⁴ Záznamy hovoří většinou o městských zahraničních slavnostech, kterých se účastnili obyvatelé z okolních vesnic. Možnost porovnání vesnických východo a západoevropských karnevalů je pro nedostatek záznamů malá. VEZA. Rok na planetě Zemi: Masopust neboli fašanky. In *Rok na planetě Zemi* [online]. [cit. 2009-09-02]. Dostupný z WWW: <http://druidova.mysteria.cz/KELTSKY_ROK/MASOPUST.htm>.

¹⁵ FROLEC, Václav, TOMES, Josef. *Masopustní tradice*. Brno: nakladatelství Blok, 1979. 192 s.

Maškarní průvod byl v minulosti, jako je i v současnosti, nejčastějším typem karnevalových oslav.¹⁶ Pokud chtějí pořadatelé přiblížit místním obyvatelům karnevalové oslavy, je průvod nejjednodušší, nepřehlednější a pro diváky netradiční, zároveň však nenáročnou podívanou. Stále se ovšem musí počítat se spontaneitou a improvizací, která je součástí jakéhokoliv veřejného vystoupení. V centru města, kde se většinou tento druh zábavy koná, se scházejí lidé nejrůznějšího věku, profesí, národností a povah, které tíhnou k odlišným druhům zábavy. Karneval je pro všechny, nejedná se o událost vyhraněnou pouze určitému typu publika. Pokud má svými projevy zaujmout co nejširší vrstvy obyvatelstva, musí jim umožnit alespoň částečnou (nebo jen zdánlivou) možnost spolupodílet se na jeho průběhu.

¹⁶ Nejčastěji k tomu dochází zejména v těch evropských zemích či městech, ve kterých karnevalová kultura nemá silné historické zázemí.

6. MASKA A KOSTÝM

Maska představuje jeden z nejkompexnějších a nejbohatších znaků lidové kultury, která „umožňuje pozorovat druhé a sám zůstat skryt před jejich pohledy.“¹⁷ Zastírá pravý stav, propůjčuje dotyčnému novou identitu opředenou magickou silou. Její původní význam byl velmi silně spojen s přírodou, ze které vycházel. Nejčastěji se využívala k zastrašení démonů a ochraně před nadpřirozenými silami nebo měla naopak přivolat žádané události (například bohatou úrodu, životodárný déšť a podobně). Masky svou neměnností nejen symbolizují smrt, ale zároveň také anonymitu společnosti i přírody tím, že neutralizují a zplošťují lidskou individualitu. Člověk pod maskou ztrácí svůj sociální status a přijímá její novou identitu. Ve středověku získalo takové vnímání nádech svobody a radosti ze hry, která se úměrně zvyšovala se vzrůstající oblibou u městských obyvatel. Atraktivita masky rostla také s nabízenou možností pobavit, demonstrovat názory a postoje, zvýraznit určitý stav a emoce, zesílit určité tělesné partie a všechno, co bylo tělu v tomto čase v bohaté míře dopřáváno. Kromě jídla byl v hojné míře v různých podobách zastoupen symbol plodnosti.

S narůstajícím rozvojem technologických inovací se vizuální složka karnevalové performance stále více přibližovala umění či využívala jeho nástroje. Karnevalová maska, ať již obličejová nebo kostýmová, se lišila nejen tvarem, materiálem, barvou a střihem, ale také v závislosti na historických etapách a geografickém umístění.

¹⁷ PAVIS, Patrice. *Divadelní slovník*. Praha: Divadelní ústav, 2003. ISBN 80-7008-157-0.

7. MASOPUST V MODERNÍ SPOLEČNOSTI

Karneval pro současnou moderní společnost již nepředstavuje období zrušených zákazů a povolení věcí v průběhu roku zapovězených. Období bujarých, nejen karnevalových, zábav a oslav má stále stejný cíl jako v minulosti, pokud je správně pochopeno. Člověk opravdově a z hloubi duše prožívající veselí a radost ze sebe vydá energii a zároveň získá potřebnou novou sílu pro další období.

Od čtrnáctého století představovala smrt v podobě častých morových epidemií děsivou zkušenost v životě každého jedince, který se s ní dostal do kontaktu a nepodleh jí. V dnešní době¹⁸ na sebe strašáci berou podoby nejrůznějších politických představitelů, absurdních vyhlášek či zákonů nebo globální problematiky, týkající se nezodpovědného užívání přírodních zdrojů. Smrt a nemoce jsou v moderní době chápány jako nepříjemný problém, zasahující do vidiny poklidného a zábavného způsobu života. Snaha co nejvíce je odsunout do pozadí a nenechat si jimi znepříjemnit každodenní, natož pak sváteční čas, to potvrzuje. Jejich tabuizace z nich ovšem vytváří hrůzné představy, které nedovolují lidem přijmout a akceptovat smrt jako základní součást života. Obrodný a obnovující princip vlastní generacím našich předků je v současné vyspělé společnosti minoritní. Svátky se staly znamením pouhého volna a odpočinku od pracovního procesu. Schopnost uvolnit se a bavit se, jejímž výsledkem by mělo být „vypnutí“ a pročištění organismu, zakrněla.

Na pozadí tmy vynikla symbolika světla v podobě ohně velmi významně v dobách, kdy svět dnem i nocí ještě nezaplavovalo elektrické osvětlení. Živel, který neposkytuje jen světlo a teplo, a který je zatracovaný i vzývaný zároveň, přesahuje všední život silou magična a tajemna. Oheň, který neúprosně zničí vše, co se mu dostane do cesty, udivuje svou absurdní schopností regenerace tam, kde předtím pustošil. Zabíjí a na druhé straně daruje život. Jeho význam byl v různých historických obdobích a kulturách vnímán odlišně. Pokud sloužil dobře, prosvěcoval temnotu a byl tak nositelem života a radosti. Jeho běsnění bylo naopak spojeno s peklem a strachem. Všechny tyto charakteristiky jsou dobře patrné i v Goethově popisu římského karnevalu na konci osmnáctého století. Podle pokřiku „sia ammazzato“ měl obrazně zemřít ten, komu svíce nehořela. Zhasnutí plamene jako znamení definitivního vítězství smrti je zde neustálým znovuzapalováním obráceno v život. Snažit se udržet si

¹⁸ Tento jev je na českém území patrný v důsledku růstu ekonomické síly obyvatelstva od počátku devadesátých let dvacátého století s následným zvyšováním životní úrovně a blahobytu.

světlo své svíčky mohlo znamenat radost a pokračování života v jistém bezpečí, které si samozřejmě každý chtěl zachovat co nejdéle. Poslední bláznivé rozloučení se s celým tím radostným a blahobytným obdobím může být dalším vysvětlením. Z křesťanského hlediska, jehož základním stavebním kamenem je symbolika světla, představuje zapálená svíce Krista a jeho následování. Oheň zde tak coby připomínka Ježíšova učení poukazuje na následující postní dobu, ve které právě vnitřní ztišení podporované světlem má neustále posilovat.

Karnevalu je ve všech zemích, ve kterých se slaví, v kalendáři vymezeno shodné období. Musí se ovšem vzít v úvahu, že na různých místech zeměkoule v tu dobu nepanuje stejné roční období. Státy jižní Evropy v únoru, na který z větší či menší části karneval připadne, jsou v tu dobu již před branami jara a ideálně tak mohou propojit jak církevní tak mimocírkevní záměr. Pro severněji položené oblasti, které byly v závěru masopustu ještě hluboce v državách zimy (pokud Velikonoce nastaly vzhledem k měsíční fázi dříve), byla oslava nového zemědělského roku symbolická. Naopak v karnevaletě proslavených městech Jižní Ameriky v té době panuje horké léto, které má do začátku hospodářského roku ještě daleko. Tento „nedostatek“ je vynahrazen bohatým zvýrazněním nespoutaného veselí v podání tance a hudby, nejvíce je však zvýrazněna erotická složka. Ta zde díky vysokým teplotám, dovolujícím značné odhalení a zdůraznění nahoty extaticky se vlnících tanečnic a tanečníků, ovšem patří v podobě častých sexuálních excesů mimo námi zkoumaný kulturní okruh, jehož jádrem je fiktivní hra, nikoli realita.

8. VYBRANÉ KARNEVALY SEVERNÍ ITÁLIE

Slavení karnevalu na Apeninském poloostrově má dlouhou a bohatou tradici, na kterou se současné karnevaly snaží navázat a doplnit je moderními prvky. Jednotný a souhrnný popis masopustních oslav této země není možno zaznamenat; stejně jako je díky historii a geografii pestrá celá Itálie, liší se i skladba oslav v jednotlivých městech. Knihu, která by celkově reflektovala tento známý a zde tak prožívaný svátek, se autorce najít nepodařilo. Patrně i proto, že se jedná o jev lidový a stále existující, tedy podle většinové odpovědi dotázaných ne nutný zaznamenávat.

Na většině italského území byl karneval důležitou a významnou složkou v životě společnosti až do konce devatenáctého století. Dvacáté století zaznamenalo největší výkyvy masopustu v důsledku obou světových válek, politických a sociálních proměn a různých lokálních vlivů. Znovuzrození italského karnevalu spadá převážně do počátku sedmdesátých let dvacátého století.

Na základě mého studijního pobytu v Bologni zde zpracovávám tři karnevaly, kterých jsem se osobně zúčastnila. V důsledku turistické nabídky se původní (nejčastěji týdenní) oslavy zhustily do několika posledních nedělí před postem. Vybraný vzorek ukazuje rozmanitost italských karnevalů; každý z nich prošel jiným historickým vývojem, což se následně promítá jak do průběhu oslav, tak skladby lidí, kteří se na nich podílí. Vybranými městy jsou San Giovanni in Persiceto, Verona a Benátky.

8.1 San Giovanni in Persiceto

Městečko San Giovanni in Persiceto v blízkosti Bologni¹⁹ v regionu Emilia-Romagna je rozlohou poměrně malé, svým specifickým karnevalovým rysem ovšem známé po celé zemi. Jeho jedinečnost spočívá v technicky dokonale propracovaných a nečekaně se proměňujících alegorických vozech, které tak odkrývají své poselství, jehož téma si jednotlivé skupiny samy zvolily.²⁰

¹⁹ Přibližně dvacet kilometrů severozápadně od Bologni.

²⁰ Taková proměna se v italštině nazývá „spillo“.

Karneval roku 1974, který byl stým výročím oficiálního založení místního karnevalu a zároveň první velkou oslavou po téměř dvacetileté pauze, byl oficiálně zahájen z královské lóže městského divadla proslovem krále karnevalu, Bertoldem. Taneční veselí se v následujících dnech přeneslo z divadla a městského paláce do ulic a na náměstí.

Na masopustní čtvrtek a následující pondělí se konal netradiční průvod zvaný „*passeggiata degli orbini*“²¹. Alegorické vozy, které jsou dnes hlavním lákadlem karnevalu, zpočátku ještě nedosahovaly velkých technických „vychytávek“. Postupem času se stále zdokonalovaly a začaly nahrazovat oblíbené taneční zábavy. Po více jak desetileté pauze se roku 1968 objevily snahy o znovuoživení karnevalu v podobě několika maškarně ozdobených vozů. Od roku 1970 pak karneval kontinuálně probíhá dodnes. V osmdesátých letech se akce rozšířila o karneval dětí.²²

Typickou postavou karnevalu je lišácký Bertoldo, který se zrodil v hlavě místního rodáka, spisovatele šestnáctého století, Giulio Cesare Croce. Ten ho ve své knize z roku 1606 s názvem „*Le Sottilissime Astuzie di Bertoldo*“²³ popisuje jako nevychovanec, který ale dokáže ohromit svým důvtipem a díky přirozené vychytralosti a bystrosti vyvázne z jakýchkoli nástrah a nepříjemností. Bertoldo svou přímou a bezprostřední řečí charakterizuje vitalitu místních lidí, která spolu s ironií, neuctivými pošklebkami a tělesností vytváří typickou postavu tohoto karnevalu. Svou lidovou povahou je velmi podobný oblíbenému karnevalovému typu, Pulcinellovi. Bertoldovy proslovy komentují aktuální dění, mimo to nevynechá jedinou příležitost pro vychválení šťavnatých jídel, místních těstovin *tagliatelle* a dobrého vína. Jeho obdiv k ženám je bezmezný, čehož si je dobře vědoma Bertoldova žena, královna *Marcolfa*, která si ho proto neustále hlídá. Typická vesnická, jednoduchá, bodrá žena představuje zároveň dobrosrdečnou a milující manželku. *Marcolfa* se v historii nikdy neukazovala na karnevalových průvodech, čehož Bertoldo zdárně využíval a vymýšlel si typicky ženské důvody, kterými vysvětloval její neúčast.²⁴

²¹ V 19. století existovala v Bologni asociace nevidomých lidí, kteří si díky výbornému hudebnímu sluchu přivydělávali na živobytí hraním na hudební nástroje v ulicích měst. V hlavách místních občanů se zrodila myšlenka napodobit tento průvod pomocí masek a vybranými penězi věnovanými na dobročinné účely je tak alespoň symbolicky vykoupit z jejich nešťastného osudu.

²² Massimo Zbonelli. *Il carnevale di Persiceto. Cronachetesti e immagini dal 1874 al 1991*. S. Giovanni in Persicetto: Baccari, 1992.

²³ Volně by se dal název přeložit jako „Důvtipné Bertoldovy mazanosti“.

²⁴ Ta mohla být způsobena například bolestí hlavy, absencí vhodného oblečení, jindy si zase nestihla dojit ke kadeřníkovi a podobně. Massimo Zbonelli. *Il carnevale di Persiceto. Cronachetesti e immagini dal 1874 al 1991*. S. Giovanni in Persicetto: Baccari, 1992.

Karnevalem město nejintenzivněji žije dvě poslední masopustní neděle; první týden se koná přehlídka vozů, druhý pak vyhlásování vítězů. Oficiálně se karnevalová sezona zahajuje již v polovině září na schůzi společnosti „Associazione Carnevesca Bertoldo e Bertoldino“, která sdružuje jednotlivé karnevalové spolky a jejímž úkolem je příprava a organizace karnevalu a paralelních aktivit. Předmětem tohoto setkání jsou nápady a připomínky, předběžný rozpočet, časové rozpětí akcí i losování pořadí jednotlivých vozů pro nadcházející přehlídku.²⁵

Nejdůležitějším prvkem karnevalu je klání jednotlivých společností o nejlepší alegorický vůz, konkrétně jeho přeměnu. Celá soutěž, stejně jako zkoumané období se drží hesla, že není důležité vyhrát, ale zúčastnit se. Alegorická realizace zvoleného tématu v kombinaci s co největší originalitou přitahuje většinu obyvatel města, seskupených ve velkém počtu nevýdělečných organizací a spolků. Jednotlivé asociace mohou být rozděleny podle věkové kategorie, rodinné příslušnosti, přátelských vazeb, profesního určení, historické tradice a podobných kritérií. Skupinky se odlišují nejen svou zručností, smyslem pro vtip, datem svého vzniku, ale také mnohem prozajičtěji počtem členů, jednotlivci počínaje, skupinami čítajícími až 100 lidí konče.

Přehlídka se odehrává v historickém centru města, které sice disponuje poměrně velkým náměstím, také ale uzounkými uličkami, kterými vozy přijíždějí a odjíždějí, což jim může vzhledem k jejich objemnosti způsobit nemalé potíže. Na náměstí se vozy představí v celé své kráse - díky důmyslnému technickému propracování při přeměně minimálně zdvojnásobí svoji výšku, dosahující pak až velikosti čtyřpatrových domů. Pro průběh celé přehlídky by se jistě našlo rozlohou více odpovídající místo na nedaleké travnaté ploše, které je v okolí města dostatek. Centrální poloha náměstí má ovšem specifickou, historicky determinovanou roli. Tu vymezují dva hlavní body, radnice zastupující světskou moc a kostel znázorňující církev; oba jsou si tak nejen svoji polohou, ale i symbolickým významem vzájemně v opozici. Zde se odvíjely nejdůležitější společenské, církevní a politické události města, zde se setkávali obyvatelé různých profesí a sociálních vrstev, zde město jako celek prožívalo sváteční chvíle.

²⁵*Carnevale persicetano* [online]. [cit. 2009-03-22]. Dostupný z WWW: http://www.carnevalepersiceto.it/pagine%20news/riunione_10_9.htm

Očekávaná přehlídka má ze všech tří popisovaných karnevalů nejbližší k divadelnímu představení. Taková přehlídka v sobě obsahuje klasické divadelní prvky. Prvním znakem je jasně vyhraněné místo pro diváky a účinkující. Dostatečný prostor pro přehlídku jednotlivých vozů je spolu s bezpečností nutným kritériem. Karneval tím ztrácí jeden ze svých základních prvků bezbariérovosti a kontaktnosti mění se tak na divadelní představení. Díky otevřenému prostoru zde vznikají dvě skupiny diváků, platící a neplatící, přičemž obou je zhruba stejný poměr. Dočasně postavená tribuna představuje hlediště pro ty, kteří si zaplatí možnost pozorovat celou přehlídku v sedě.²⁶ Její umístění přímo pod radnicí potvrzuje karneval jako plně světskou záležitost. To je v průběhu přehlídky ještě podpořeno alegorickými vozy, které svou rozlohou zcela zastíní jinak nepřehledný protilehlý kostel. Odměnou je platícím divákům nejlepší výhled na nekonečnou plejádu vozů, jejichž důmyslně, originálně a vtípně propracovaný systém jednotlivých součástí se ve své celkové podobě představí právě před jejich zraky. Na druhou stranu jim zůstane skryto tajemství „zákulí“, do kterého mají možnost nahlédnout právě neplatící diváci. Ti jsou rozmístěni podél celého provizorního zábradlí, obklopující část náměstí naproti tribuně, u kostela, který prostor „jeviště“ uzavírá. Mohou tak pozorovat celý „backstage“ jednotlivých vystoupení a obdivovat technický princip fungování a proměn vozů sestavených z tisíce součástí.

Dalšími divadelními znaky jsou, stejně jako u divadelní inscenace, časový harmonogram příprav a zkoušek, rozdělení rolí a stanovení profesí. Každá společnost si musí určit téma, rozpracovat časový plán, navrhnout a vytvořit kostýmy, vybrat hudbu, promyslet rozmístění a pohyb konkrétních postav v hracím prostoru. Jednotlivé části vozu se vytvářejí ve velkých halách, kde se také v závěru sestavují a kde také probíhají zkoušky představení. Pro svou technickou složitost je generální zkouška na náměstí nemožná, „spillo“ je tak pro účinkující i pro diváky premiérou i derniérou zároveň. Nenápadný vůz ve stylu „maringotky“ v sobě ukrývá mnoho překvapení. Díky fascinujícím mechanickým soukolím a převodům se promění do zcela nečekané podoby doplněné překvapivými technickými efekty. To však není jediný prvek konkrétních vystoupení. Členové, kteří neobstarávají nutný chod vozu, vytvářejí či doplňují dané téma choreografickými prvky nebo pantomimickými scénkami. Účinkující tak mají jedinečnou možnost vyzkoušet si být hercem, tanečníkem, kulisákem, rekvizitářem, někteří i inspicentem zároveň.

²⁶ Lavice jsou ze železa, v případě chladného počasí, které je v zimních měsících i v Itálii většinou zaručeno, tak může být podívaná nepříjemně narušena.

Akce samotná je zahájena příjezdem Bertolda a jeho rodiny, která tak symbolicky převezme patronát nad masopustním veselím. Celá přehlídka je komentována z radničního balkónu. V rámci jednotlivých představení do sebe musí vše přesně a v pravý čas zapadnout. Žádné „spillo“ netrvá déle než 15 minut a téměř vždy je doprovázeno hudbou, která buď pouze dokresluje nebo naopak tematicky doplňuje určené téma. Nahrávka také často obsahuje předem namluvenou řeč, která na začátku vysvětlí a nastíní téma.

(Příloha č. 3 až 7 zobrazuje několik fotografií s proměnami vozů). Každý člen má přesně určený úkol, za něj nese plnou zodpovědnost. Aby vše odpovídalo připravenému plánu, je celá akce pojištěna několika „inspicienty“. Jeden z nich je zodpovědný za celou přehlídku, neboť koordinuje všechny vozy. Každá skupina má pak svého inspicienta, který za ni odpovídá. Ne vždy je ale mezi členy jasné, kdo má takový úkol na starosti, což se neobejde bez následných zmatků a nedorozumění. Jedná se o amatérskou a navíc karnevalovou akci, sebemenší nedostatky jsou ze strany diváků s úsměvem a pochopením prominuty. Účinkující naopak vše, co nesplňuje původní plán, vnímají jako určitou prohru, zklamání, které nejednou vede k bouřlivým hádkám a rozepřím ve skupině. Naštěstí je vztek a vážnost brzy zapomenuta a vše se opět nese v radostném duchu hry.

Závěr přehlídky může působit až rozpačitě v porovnání s celkovým průběhem, kdy jsou jednotlivé výstupy dorovány výraznými aplausy. Očekávaná rostoucí gradace se v závěru ovšem nekoná. Po poslední scéně následuje jen slabý potlesk. Většina diváků totiž již netrpělivě poposedává, aby se mohla pozdravit se svými blízkými a známými z řad účinkujících, kteří se mezitím i s vozy „utábořili“ na prostranství z druhé strany kostela. Tam se také slavnost přesouvá a v okolí stánků s různými pochutinami, kterým nikdo zimou prokřehlý neodolá, pokračuje až do večerních hodin.

O týden později se všechny vozy seřadí na náměstí, kde je prostor uspořádán stejně jako předcházející neděli. Moderátor všechny seznámí s výroky poroty, což je emotivně doprovázeno řevem, pískáním, aplausem diváků i účinkujících. Každá společnost získá podle svého umístění prapor; čím světlější je jeho barva, tím lépe se daná skupina umístila. Bílá je tedy určena pro vítěze, černá pak pro poslední klasifikovaný vůz. Vítězná asociace navíc získá k ročnímu opatrování prapor společnosti „Associazione Carnevesca Bertoldo e Bertoldino“ (příloha č. 1). Na závěr se zapálí socha představující krále Bertolda a karneval tak symbolicky umírá. Poslední střípkem z lesku svátečního času je závěrečný ples

v divadle, který se koná v úterý před popeleční středou, a který byl zejména v minulosti vyhledávanou zábavou lidí z širokého okolí.²⁷

Přehlídka karnevalových vozů je amatérskou záležitostí z hlediska finančního, všichni se na této akci podílejí zdarma, bez nároku na jakoukoliv peněžitou odměnu.

Ale po umělecké a technické stránce vozy mnohdy vynikají vysoce kvalitním zpracováním. Obdiv a uznání nicméně získají všechny skupiny minimálně za nadšení, snahu a nemalé množství času, které přípravám věnovaly.²⁸ Pro jednodušší manipulaci vozů je většina jejich součástí vyrobena z lepenky a polystyrenu. Aby mohly společnosti své dlouho připravované vystoupení ukázat ve finální podobě, jsou po příjezdu na náměstí napojeny na elektrickou síť.

Zdejší přehlídku bychom mohli nazvat jednodenním karnevalovým festivalem.

Ze všech popisovaných měst nejvíce supluje klasický divadelní prostor, i když pod širým nebem. Fixní jeviště, hlediště i zákulisí vytváří spolu s kostýmy zázemí, které různě zastoupené divadelní profese dokážou využít pro vznik jednotlivých představení. Klasická evropská divácká divadelní konvence je plně přítomna i zde. Divák chápe a respektuje svébytnost představení, do kterého nesmí svévolně zasáhnout. Typická karnevalová volnost a překračování zavedených nařízení zde v průběhu této hlavní atrakce neplatí. Diváci ale o svou účast neprijdou ani tady. Právě oni totiž rozhodují o vítězi a to nejen pomocí předtištěného seznamu účastníků, ale velmi emotivně své sympatie prokazují již v rámci samotného „festivalu“. Právě v městečku této velikosti, které si navíc na masopustních oslavách velmi zakládá, je karnevalový čas silně prožíván v nejširší společnosti. Diváci i účinkující se vzájemně obohacují a společně prožívají nejen jednotlivé scénky, ale celé období, které díky této pospolitosti vytváří věrohodnou karnevalovou atmosféru. Zde se potvrzuje, že karnevalem opravdu žije celé město.

²⁷ *Carnevale persicetano* [online]. [Itálie]. [cit. 2009-03-22]. Dostupný z WWW: http://www.carnevalepersiceto.it/total_page.htm

²⁸ Na realizaci vozů je v průměru zapotřebí dvou měsíců, záleží však na individuální technické složitosti.

8.2 Verona²⁹

Verona je město proslavené divadlem. Divadelní tradici (i turismu) zde kraluje William Shakespeare se svoji mileneckou dvojicí, Romeem a Julií, divadelní architektuře vévodí světoznámá Aréna a nejoblíbenější zábavu v podobě lidového divadla představuje karneval. Ten svými prostředky vytváří spojovací můstek mezi výše popisovaným karnevalem s jeho alegorickými vozy a karnevalem benátským s jeho maskami. Zde je v bohaté míře zastoupeno obojí, i když v porovnání s ostatními dvěma karnevaly působí nejvíce vzdáleně a cize. Velký počet diváků i účinkujících utváří anonymní masu, do které se přihlížející v průběhu přehlídky nemohou zapojit. Karnevalový princip, který má sjednotit všechny obyvatele, tak v místní nejvýznamnější atrakci sledovaného období nenachází uplatnění. Jeho autenticitu mu odnímá právě ono rozdělení, kdy diváci nemohou do chodu průvodu vstupovat a spoluurčovat jeho průběh. Naopak se tímto zpřítomňuje divadelní prostor coby rozdělení „jeviště“ a „hlediště“. Událost, která hýří barvami, hudbou a alegorickými (ovšem neproměnlivými) vozy, symbolizuje především čas zábavy, radosti a nevázanosti.

Původ místního karnevalu, respektive jeho současné podoby, je netradiční. Uvádí se³⁰, že následkem katastrofálních povodní na řece Adige v letech 1520 a 1531 a dalších nepříznivých vlivů zuřila ve Veroně obrovská bída a hlad. V důsledku růstu cen mouky v roce 1531 zaútočil zuřivý dav v nejhudší čtvrti města San Zeno na místní pekaře a zmocnil se jejich chleba a obilí. Hrozící nebezpečí vzpoury bylo zažehnáno vybranými osobami, které na vlastní náklady poskytly zásoby potravy obyvatelům této čtvrti. Tradice praví, že mezi takto zasloužilými lidmi byl i lékař Tomaso Da Vico, který jim pak, aby se předešlo dalším výtržnostem, v pátek před postem rozdál chleba, víno, máslo, mouku a sýr. Zanechal dokument, ve kterém stanovuje, aby každoročně ve výroční den, tedy na tučný pátek neboli „venerdì Gnocolar“ byla lidu této čtvrti zajištěna distribuce základních potravin. Tím si získal pověst zakladatele místního karnevalu. Jako přání je dodržováno dodnes. Výše zmiňované potraviny tvoří základ tradičního italského pokrmu, ñokù, které jsou v tento den na náklady města rozdávány lidu. Postupně se tato tradice stala synonymem veronského karnevalu. Ani Napoleon nedokázal zrušit tradiční karnevalové

²⁹ *Carnevale veronese* [online]. 2007 [cit. 2009-03-20]. Dostupný z WWW: http://www.larenadomila.it/bacanal/storia_italiano.htm

³⁰ *Carnevale veronese* [online]. 2007 [cit. 2009-03-20]. Dostupný z WWW: http://www.larenadomila.it/bacanal/storia_italiano.htm

hodovní radovánky, v letech 1812 až 1848 však procházely oslavy krizí způsobenou nedostatkem peněz, které radnice tentokrát přednostně věnovala na dostavbu paláce Gran Guardia. Od poloviny devatenáctého století, kdy karneval chytil druhý dech, se do průvodu přidávaly novinky v podobě kavalkády s Tomasem Da Vico a skupinou dvaceti čtyř jezdců v kostýmech ze 16. století. Přibývalo masek a také alegorických vozů, které, uzpůsobené do podoby malých jevišť, znázorňovaly nejrůznější místní profese. Karneval se nekonal v průběhu bojů o nezávislost letech 1848 až 1865, během první světové války a v následujících letech. Masopustní slavnosti opět ožily až roku 1923, který přinesl inovaci v podobě volby královny Verony, alternativu soutěže královny krásy. Každá čtvrť představila svou kandidátku. Představení jednotlivých krás se konalo na karnevalový pátek v Teatro Nuovo s účastí krále místního karnevalu, Papà del Gnoco, vyhlášení pak proběhlo další večer v Teatro Filarmonico v průběhu maškarního plesu. Dlouhá přestávka v letech 1932 až 1948, způsobená fašistickým zákazem shlukování lidí z obav před povstáním a také druhou světovou válkou, byla ukončena roku 1949, kdy byl Papà del Gnoco opět zvolen. Od té doby se karneval koná každý rok. Představitel krále již není vybírán pouze hlavami rodin čtvrti San Zeno, ale demokratickou volbou veronských občanů. Karneval od druhé poloviny dvacátého století přestal být pouze záležitostí jedné čtvrti a rozšířil se do celého města.

Karneval se pyšní velkým počtem místních historických postav, které znázorňují představitelé města. Králem, který dočasně převezme vládu v tomto období, je Papà del Gnoco, symbolický otec místního hodování, král ňoků. Svému jménu dělá patřičnou čest, neboť jeho charakteristickým rysem je řádně vykrmené břicho. Jeho kostým existuje v několika variantách a velikostech a pochází z milánského domu umění Fiore. Oblékání

za asistence několika osob vyžaduje minimálně půl hodiny; kostým je velmi drahý a je tedy zapotřebí maximální opatrnosti. Už jen proto, že se jedná o oblékání krále, stává se z jednoduchého úkonu obřad. Co se panovníkovy štedrosti i jeho kostýmu týče, je zde velká podobost s celosvětově známou postavou jiného období, Santa Clausem. Základ kalhotového kostýmu představuje slonovinová barva, která je doplněna červenými ornamenty. Velikost břicha zvýrazňují velké pozlacené knoflíky, záda jsou pokryta červeným, zlatě lemovaným pláštěm. Královskou povahu dokreslují krajky, množství rolničků na zakončení nohavic a rukávů naopak poukazuje na karnevalové kralování. Také boty jsou barevně sladěné, bílá kůže je doplněna červenou vlnou. Nejdražší na celé masce jsou ale bohaté vlněné vousy. Masky se sice v průběhu doby měnily, ovšem nijak výrazně. Největší rozdíl zaznamenaly

vousy, které byly v minulých staletích podle benátského postavy Pantalona mnohem uměřenější. Vše doplňuje klobouk ve stejných barvách ozdobený korálky a krajkou. Tvarem připomíná cirkusový stan, který byl v minulosti stavěn na náměstí San Zeno, kam se soustředily poprvodové oslavy. Žezlo v podobě velké vidličky s napíchnutým ňokem připomíná tradici založenou Tomasem da Vico. Rolničky jakožto tradiční součást šaškovského úboru zde na královském obleku symbolizují onu karnevalovou ambivalentnost (fotografie zachycující Papà del Gnoco jsou v přílohách č. 10 a 18).

Karneval je zahájen šestého ledna shromážděním masek na náměstí Piazza Bra v blízkosti Arény. V tomto období nabízí město různé tematicky zaměřené akce, nejčastěji přehlídky masek jednotlivých čtvrtí.³¹ Během celého roku Papà del Gnoco navštěvuje nemocné, které se snaží obšťastnit momenty naděje a veselí. Na svátek sv. Lucie veronské masky spolu se svým králem procházejí ulicemi centra a vybírají peníze nejčastěji na výzkum genetických onemocnění. Důležitou událostí je přibližně měsíc po zahájení sezony volba nového krále na náměstí San Zeno. Dva vybraní kandidáti na post Papá del Gnoco mezi sebou soupeří v předvolebních slibech na připraveném podiu. Takové představení je doprovázeno hudbou, výstupem mažoretek, pro posílení nechybí prvky místní karnevalové kuchyně, zejména ňoky a svažené víno.

Samotný karnevalový průvod se podle tradice koná na tučný pátek. Vysoká účast nejen místních obyvatel, ale i návštěvníků z širokého okolí vypovídá o jeho veliké oblibě. Alegorické vozy, které se chtějí průvodu zúčastnit, musí nejpozději měsíc před samotnou akcí dodat instituci, zabývající se organizací průvodu, parametry a téma vozu. Pokud se do průvodu chtějí zapojit nepřihlášení jednotlivci nebo skupiny, mohou takto učinit až na samotném konci průvodu, protože maskám je určeno přesné pořadí. Přehlídka prochází centrem města, přičemž nejvíce lidí je shromážděno v blízkosti Arény, odkud také celé dění přenáší televize. Trasa kolem proslulého amfiteátru jako symbolu jeho dávné slávy a zároveň divadelní budovy proslavené okázalým operním festivalem jakoby předznamenávala a vymezovala hranice zábavy pro oddělenou společnost uvnitř a široké masy lidí na ulici. Ve Veroně je ovšem i karnevalová ulice rozdělena. Jasná linie vytvořená z pásek a provizorních zátarasů vymezuje území pro účastníky průvodu, které je z obou stran obklopeno přihlížejícími. Vytvoří se prostor pro podívanou, která má charakter pouličního divadla.

³¹ V minulosti se jednalo zejména o maskární plesy, taneční zábavy .

a operní představení jak pro širokou veřejnost tak pro uzavřenou společnost. Dnes je v těchto celoročně přítomných akcí karnevalový duch vyjádřen pouze tematicky.

Zároveň však opět potvrzuje rampové rozdělení v rámci divadelního představení. Scénky, které pracují na principu mansionů, však nejsou propracované. Výsledkem jsou zkrácené a schematické zkratky, často bez jakéhokoliv obsahu. Ukázky jsou buď velmi krátké, aby je za jízdy mohl každý shlédnout anebo delší a tím pádem diváci rozmístění po určené trase vidí pouze jeho části. Vozy jsou alegorické (příloha č. 15), nebo představují městské části či různé restaurační podniky a bary, jejichž představitelé vhazují do publika sladké a slané pokrmy, symboly období (jejich fotografie se nacházejí v příloze č. 11 až 13).

Průvod je zahájen vjezdem šaška na jednokolce, který trubením na trubku oznamuje začátek celé podívané. Než dorazí neočekávanější postava, masopustní král, objeví se v předvoji několik bohatě maskovaných postav ve stylu karnevalu jihoamerického Ria de Janeiro s polonahými tanečnicemi. První velký aplaus je adresován jim mimo jiné pro odvalu se v zimním počasí svléknout. Následující skupina bubeníků rozehrává radostnou atmosféru udáváním slavnostního rytmu, který se v různém tempu a nejrůznějších melodiích vyskytuje u dalších skupin. Dále přicházejí postavy v historických kostýmech v čele s představitelem zakladatele, Tomaso da Vico (příloha č. 16 a 17). Za nimi na oslu pak slavnostně přijíždí Papá den Gnoco, vítaný aplausem hodným krále. Následující několikahodinový průvod tanečních skupin, mažorettek a pantomimických výjevů na alegorických vozech (již ne tažených voly jako ve stoletích minulých, ale traktůrky).

Diváci jsou ochotni i v zimním počasí vydržet několik hodin na jednom místě, ze kterého pozorují barvitý průvod. Pokud ale mráz udeří silněji, vydají se na „obchůzku“ proti směru průvodu a paralelně s jednotlivými scénkami, které míjí, se nechávají ovlivnit jejich hudbou a vesele a hlasitě jásají s účastníky. Jednotlivé rytmy a vozy střídají další, hlubší procítěnost či smysl tomuto průvodu není určena. Základem je bavit se a všemi smysly vnímat rozjařenou atmosféru. Zábava samozřejmě probíhá i mezi diváky samotnými, konfety a papírové vločky poletují všude. Účinkující se na den D připravují propracováním svých vystoupení, výběrem hudby a určující výtvarnou složkou s různým časovým předstihem a intenzitou, což je patrné při samotné akci. Soutěživost, která vybičuje účinkující vymyslet nejoriginálnější vůz, která je vlastní prvnímu popisovanému městečku, sem nepatří. Jednotlivé různě diferencované skupiny si vytvoří vůz podle vlastního uvážení, ať už s nějakým poselstvím či bez něj. Jednoznačně ale přispívají k pestrosti celého průvodu, podstatnému rysu karnevalu. Vozy jsou ke slavnostnímu průjezdu centrem města připraveny již několik hodin před samotným zahájením v dlouhé ulici Corso Porta Nuova vedoucí

od brány Porta Nuova k náměstí Piazza Bra, do které z postranních uliček neustále přijíždějí další vozy v určeném pořadí. I v polovině samotné přehlídky je ulice stále zaplněná prokřehlými, přesto natěšenými a nedočkavými skupinami účinkujících.

Celá akce je v pozdních večerních hodinách zakončena na náměstí Piazza San Zeno, původního místa karnevalu, kde je přichystána „ňoková“ hostina doplněná stánky s občerstvením všeho druhu. Tradiční pokrm v podobě vrchovatého množství ňoků je ten den připomínán i v rodinném kruhu.

8.3 Benátky³²

Benátčané stejně jako Římané tvrdí, že karneval se zrodil právě v jejich městě. Z hlediska existujících historických dokladů patří prvenství hlavnímu městu, co se však proslulosti tohoto fenoménu týče, vyhrávají jednoznačně Benátky.

Zmínky o zdejší zábavě karnevalového typu můžeme nalézt v dokumentu pocházejícím již z roku 1094, pojednávajícím o lidových veselích, které předcházely postu. V oficiálním dokumentu z r. 1296 byl senátem Benátské republiky prohlášen poslední den masopustního období veřejným svátkem. Ve světovou známost vešel v období Benátské republiky která skončila po téměř tisíciletém období v roce 1797. Od poloviny patnáctého století až do konce století následujícího se organizací karnevalových zábav ujaly „Compagnie della calza“³³ složené z mladých šlechticů. Byly jakousi dobovou produkční společností, zajišťující pro svou společenskou třídu žádané pobavení. Mezi představení patřila procesí v maskách podél kanálů, tedy jednotlivých šlechtických domů, kde se předváděly bitky mezi ctnostmi a neřestmi, často také scénky odehrávající se na plujících loďkách podél nejdůležitějších vodních cest, nechybělo představení šašků a divadelní hry místních autorů.³⁴

³² *Carnevale di Venezia* [online]. [cit. 2009-04-02]. Dostupný

z WWW: http://www.carnevalevenezia.com/storia_carnevale_venezia.htm

³³ Calza v překladu znamená punčocha. Jednotlivé společnosti se odlišovaly barvou punčoch, které ještě zdobily výšivkami se jménem.

³⁴ *Wikipedia: l'enciclopedia libera* [online]. Compagnie della calza 2009 [cit. 2009-07-08]. Dostupný z WWW: <http://it.wikipedia.org/wiki/Compagnie_della_calza>

Maska se stala velice oblíbeným doplňkem a kromě karnevalu se užívala i v jiné svátky, dokonce i v ostatních obdobích roku. Využívala se všude tam, kde si dotyčný přál zůstat v anonymitě. Následkem této skutečnosti se již od čtrnáctého století vydávalo nespočet nařízení nedovolujících jejich nošení. Byly zakázány například v noci, maska nesměla mít u sebe žádnou zbraň, nesměla se užívat v kombinaci s klerikálním oblečením, byla zapovězena jak prostitutkám tak pánům navštěvujícím kasína. Ti se za ni skrývali, aby je nemohli poznat věřitelé. Na konci sedmnáctého století byly masky povolené již pouze v době karnevalu a při oficiálních banketech. O sto let později naopak zákon pamatoval na počestnost rodiny, když zakazoval vdaným ženám odebrat se do divadla bez masky. Hýřivost lidu byla ještě podpořena otevřením státní herny ve druhé čtvrtině sedmnáctého století, čímž přispělo k už tak vyhledávané zábavní destinaci Evropy, která brzy získala přívlastek město karnevalu. Benátky se staly vysokou školou zábavy, her, masek, galantnosti, oslav a zdobnosti, ale také místem nezodpovědnosti a povrchnosti. Krize se dostavila po pádu Benátské republiky po francouzské okupaci a nástupu rakouské vlády, kdy se karnevalová tradice udržovala pouze na ostrovech Murano a Burano. Benátky tak ztratily své prvenství coby město zábavy. V devatenáctém století se město stalo pouhou iluzí zašlé slávy, lákající, zejména v období romantismu, světoznámé umělce. Jeho znovuoživení nastalo v porovnání s jinými italskými městy poměrně pozdě, až na konci sedmdesátých let dvacátého století. První novodobý ročník se uskutečnil v jedenácti dnech roku 1979. O jeho oficiální nástup se mimo jiné zasloužila i světoznámá mezinárodní přehlídka moderního umění, Biennale, konkrétně divadelní festival, který se většinou koná právě v popisovaném období. Každoročně je karneval organizován v rámci jiného tématu. Trvá přibližně deset dní, ale jeho přípravy a atmosféra jsou v Benátkách přítomny po celý rok. Program je skutečně pestrý a na své si přijde každý návštěvník. Karneval, který je doprovázen účastí známých sponzorů, televizi a kulturních nadací přitahuje, stejně jako v minulosti, zvědavé davy návštěvníků z celého světa. Oba dva již zmiňované italské karnevaly jsou především místní, případně regionální záležitosti; Benátky jsou naopak silně mezinárodní. Karnevalem zde žijí daleko více turisté než místní obyvatelé. I proto si město může dovolit vyčlenit pro masopust nejdelší období v celé zemi. Jedná se o deset dní, které nabízejí v celém historickém centru a přilehlých ostrůvcích nepřetržitou možnost karnevalové zábavy. Pravou karnevalovou atmosféru je možné spatřit a zažít v uličkách a na náměstích (nejvíce na Náměstí sv. Marka), na kterých se od rána do večera pohybují masky všeho druhu, z nichž ty nejkrásnější se ochotně nastavují

blikajícím fotoaparátům (zachycené jsou v příloze č. 19 až 22). Dále program zdarma nabízí pouliční koncerty, gastronomické kurzy zaměřené na karnevalové pochutiny a pouliční představení komedie dell'arte. Ta je průměrně dvakrát denně rozehrávána v krátkých scénkách na provizorním jevišti na hlavním benátském náměstí (příloha č.23). Příliš pozornosti však nepřitahuje. Mezinárodní karnevalové publikum jen těžko dokáže pochopit vtip a význam replik jednotlivých nářečí. Pro Italy může být navíc problém vůbec cokoliv zaslechnout, protože herci jednoduše bez mikroportů hluk náměstí „nepřeřvou“. Bohatý program tímto ale nekončí. Za různé vysokou finanční částku se mohou zakoupit vstupenky na hudební produkce, představení komedií v divadelních prostorách (nejčastěji od Carla Goldoniho), plesy, party nebo honosné rauty. Téměř všechny akce se v průběhu oslav několikrát opakují. Na internetu i v tištěné podobě je k dispozici přehledný program, podle kterého si může každý rozvrhnout, jak stráví čas.

Tradičním historickým představením, zahajujícím karnevalové veselí je „Let anděla“. Postava znázorňující nebeskou bytost (jako jeden z prvních prý tuto trasu absolvoval jakýsi Turek, proto se událost zpočátku nazývala „Let Turka“), která pomocí lana vystoupala na úroveň horní římsy zvonice na Náměstí svatého Marka a ladným způsobem doplněným akrobatickými prvky sestoupila k Dóžecímu paláci, kde ji očekával dóže s politickými představiteli. V průběhu doby bylo nebezpečné, i když diváky velmi vděčné umění akrobata nahrazeno dřevěnou holubicí, která při sestupu ze zvonice zaplavovala lid květinami a konfetami. Od roku 2001 se karneval vrátil ke své tradici a figurínu opět nahradil člověk.

Karneval představuje pro město podstatný zdroj financí, jejichž příliv se v průběhu oslav mnohonásobně zvýší. Zanedbatelný ovšem z tohoto hlediska není ani zbytek roku. O to se starají zejména výrobci a prodejci masek, kteří nejen připomínají jejich bohatou a slavnou historii, ale vytvářejí i žádaný turistický artefakt. Kostýmy, na které byly použity nejušlechtlejší materiály, levnou záležitostí vskutku nejsou. Karneval je v dnešní době především byznys. Bohatě zdobené kostýmové masky od velmi drahých až po levnější verze se dají zapůjčit v provozovnách k tomu určených, na každém kroku nabízejí pouliční prodavači masky obličejové, nejčastěji postavy komedie dell'arte, místního rodáka Pantalone a všudypřítomného Pulcinellu. Protože ale ne každý je ochoten za krátkodobou změnu identity utratit nemalou část vlastních úspor, zájemce si buď vytvoří masku podle svých představ, zakoupí jednu z několika málo variací levnějších škrabošek nebo využije cenově

nejdostupnější a také nejoriginálnější formu, body-painting³⁵. Ten má pro svou nestálost nejbliže k divadelní, ale i karnevalové pomíjivosti a nezachytitelnosti. Mnoho lidí využívá pouličních umělců, kteří jim na obličejích vytvoří sice dočasná díla. To umožňuje civilně oděným lidem na nejznámějším karnevalu v Evropě nevyčítat a nepřipadat si jako nahý. Přijetím nové identity (v jakékoliv výše zmiňované formě) se tak každý může cítit plnohodnotnou součástí oslav. A to i přes to, že pro velkou část lidí masky ztratily svou symboliku a slouží pouze pro zábavu bez hlubšího pochopení. Originálnost a nekonečné množství masek ale vytváří z města na laguně jedinečnou podívanou. S příchodem karnevalu ožijí a promění město v jednu velkou iluzi, kde je sice společenské postavení stále patrné, ale kde identita, národnost, a běžné starosti a problémy přestanou existovat.

Pod rouškou masky zde člověk, i přes velké množství „fotografů“ snažících se zvěčnit co nejvíce kostýmovaných postav, proniká do magického světa. Přijetím pravidel hry může vstoupit do fascinující skutečnosti, kterou spolu s ostatními maskami vytváří. Tento několikadenní, stále se odehrávající maškarní rej, vytvářející z centra města jedno velké jeviště. Na první pohled jednoznačná neorganizovanost a zmatek vytváří možnost hlubšího a opravdovějšího prožití „bláznivých“ dní.

Masky obličejové, poloobličejové, škrabošky, kostýmy různých tvarů, barev, materiálů, které mohou představovat opravdu cokoliv od panovníků, církevních hodnostářů, nejrůznějších povolání, přes zvířata, historické a literární postavy či moderní mediální ikony až třeba po květiny či věci denní potřeby konče jsou k vidění opravdu všude. Nejvíce se jich nachází na náměstí San Marco, kde je připraveno i pódium, na kterém se několikrát za den uskuteční módní maškarní přehlídka nabízející možnost přihlášeným maskám ukázat přihlížejícím své kostýmy. V závěru karnevalu je pak jedna z masek, které předvedly svou krásu, vyhlášena jako vítězná. Masky se nacházejí nejen v gondolách, v obchodech, uličkách, v oknech hotelů, ale i v restauracích, kavárnách či ve vlaku (tato skutečnost je zachycena na fotografii v příloze č. 27). Potkat se dají doslova na každém kroku. Kromě již zmíněných pouličních akcí, které oddělují účinkující masky od diváků (popisovaná módní přehlídka a scénky komedie dell'arte) mezi nimi není absolutně žádná hranice. Nejen tato možnost prožít spolu s ostatními neopakovatelnou atmosféru, ale právě nepřeborná invence kostýmů a propojení všedního a svátečního světa vytváří z města oblíbenou turistickou destinaci.

³⁵ Malování na obličej ať už s vlastním návrhem nebo autorovou momentální vizí se dá pořídít do deseti eur. Má osobní zkušenost z benátského karnevalu v únoru roku 2009.

Výroba masek má v Benátkách dlouhou a světoznámou tradici. V důsledku velké poptávky se v dobách jejího největšího rozkvětu značně rozmohl černý trh, nabízející snáze finančně dostupné, ale umělecky hůře zpracované masky, což je zde k vidění dodnes. Ručně vyráběné kousky jsou vyhledávané pro svou kvalitu, mezi turisty jsou ovšem oblíbenější cenově dostupnější průmyslově vyráběné masky ve velkém.

Charakteristická benátská maska oblíbená jak u mužů tak u žen, se jmenovala „bauta“ (příloha č. 28). Jednalo se o černý plášť zvaný „tabarro“ doplněný černým třírohým kloboukem a bílou maskou přes obličej („larva“). Díky absolutní anonymitě, kterou zaručovala, patřila mezi nejčastěji vídané masky a používala (i zneužívala) se, kdykoli to jen bylo možné. Jiná maska, tentokrát ryze ženská, se nazývala „moretta“.³⁶ Obličejová maska oválného tvaru z černého hedvábí, která se užívala zejména při návštěvě kláštera, byla maskou „němou“. Nosila se totiž stisknutím vnitřního knoflíčku předními zuby, čímž zněmožňovala ženám promluvit. Moretta, pocházející původně z Francie, sice příliš pohodlná nebyla, přesto si ale mezi benátskými ženami velmi rychle získala oblibu díky svému zdobení a zkrášlování.

³⁶ Bauta stejně jako tabarro v překladu znamená plášť. Larva se překládá jako maska, ale také přízrak. Moretta pak znamená snědou dívku, brunetku. Název odpovídá barvě masky.

9. SHRnutí VYBRANÝCH ITALSKÝCH KARNEVALŮ

Itálie je země, jejíž život do velké míry ovlivňují tradice. Ty jsou dodržovány a předávány dalším generacím, neboť se v ně věří. Nenahlíží se na ně jako na přežitek doby minulé nebo jako na pouhý zvyk, který dávno ztratil svůj význam. Jsou vnímány jako pevná a stále potřebná součást života. Italové jsou známí svou pověřčivostí, skutečná víra v Boha tak často je i přes silný církevní vliv a oficiální počet věřících mnohem menší. Italové jsou naprogramováni tvořit skupiny, nacházet se neustále ve společnosti druhých, prožívat dohromady veškeré události. Pohled osoby ovlivněné střeoevropskou kulturou bývá často zcela opačný. Převažuje tendence uzavírat se do sebe, vyřešit si všechno sám, případně vytvářet menší skupinky z okruhu svých známých. Dějiny, které poznamenaly a přetvářely společnost, na tom nepochybně mají svůj význam. Dvě určující skutečnosti vytvořily v Itálii podmínky pro udržování rituálů. První je ekonomická situace, kdy země byla po dlouhá staletí, s výjimkou několika měst, z velké většiny chudým, převážně zemědělským státem. Druhým faktem jsou rozdílné společenské podmínky vytvořené historickým a politickým vývojem, ale i geografickou izolovaností malých státotvorných útvarů. Ty si svou minulost připomínaly právě zvyky a tradicemi. Spojení člověka s přírodou se zde tedy udrželo mnohem déle než v jiných zemích bohatých na průmysl a obchod. Italové jsou velké děti, které si rády hrají a které si vždy dokážou od práce odpočinout.³⁷ Zastavit se v tempu

³⁷ Prvkem, který v současných karnevalech nikdy nechybí, jsou, stejně jako v minulosti, všudypřítomné konfety. Ty jsou dnes hlavní zábavou dospívající mládeže. Většina přihlížejících se bohužel musí chránit před moderní formou „zrníček“, neboť i konfety prošly vývojem. Jedná

se o umělý sníh ve spreji. Útok má být rychlý a neočekávaný, nedostatečným protřepáním nádoby se však očekávaná podívaná v podobě lehounce poletujících vloček nedostaví. Výsledkem je naopak těžká bílá pěna. Pokud zasažený nepamatoval předem na šustákovou bundu, pláštěnku, případně staré oblečení, riskuje jednoznačné a nevratné poškození oděvu. Na(ne)šťěstí právě probíhá karneval, čili zbývá

jediné – přijmout tuto ne zrovna záviděníhodnou skutečnost a vžít se do rozjařené atmosféry. Vyzorováno na základě mé osobní zkušenosti z italských karnevalů v roce 2009.

uspěchané doby a vymezený čas věnovat oddechu s cílem nabrat nový dech. Proto zde mohl karneval i po letech přerušení pokračovat dál.

Jak je vidět z výše zpracovaných italských karnevalů, každý vychází z jiného historickospolečenského podhoubí, pracuje s odlišnými prvky v podobě masek, prostoru, průvodů, účasti občanů. Každý má svá vlastní specifika, přesto poselství karnevalu je stejné pro všechny – nechat za dveřmi všední život s jeho starostmi a problémy a plně se oddat sváteční chvíli, která představuje nenahraditelnou složku ve všedním životě, která ho obohacuje a dovoluje lidem proměnu.

10. ZÁVĚR

Z našich dosavadních zjištění vyplývá jasný rozdíl mezi karnevalitou a divadlem. Karnevalita je založena na hravosti, která dovoluje vidět a prožít realitu z jiného úhlu pohledu. Stejně jako každá hra má i karneval svá pevná pravidla, která jsou na určitou dobu schopna nahradit zdánlivě neměnné uspořádání světa s jeho sociálním a politickým nastavením a převzít dočasnou, ale reálnou vládu. To je však možné pouze za předpokladu, pokud stanovená pravidla respektují všichni účastníci hry. Nejedná se o pouhé předvádění, kulturní vložku běžného života, ale skutečné prožívání všech zúčastněných. Má blízko k divadelnímu prostředí, které stejně jako masopustní období disponuje vymezeným časem a které zrovna tak nabízí možnost vstoupit do magického světa. Ve srovnání s karnevalem může divák prožívající reálně určité divadelní představení či jeho část zažívat podobné pocity. Také je vtahován do děje, ocitá se v jiné, přesto v onu chvíli reálné skutečnosti, i když se tak odehrává pouze v divákově mysli. Rozdíl mezi divadelně chápaným produktem a karnevalem tkví v odlišně nastavených kritériích. Akceptování evropské divadelní konvence, konkrétně prostorového rozdělení a vymezení role diváka a herce, je v karnevalovém světě opačné. V něm naopak aktivní účast všech přítomných, ideálně bez jakékoliv hranice mezi účinkujícími a přihlížejícími tvoří základní předpoklad pro jeho fungování. Atraktivita spolu s tradicí přináší hru dalším generacím. I proto je tento prastarý lidový svátek s různými obměnami stále součástí lidské společnosti. Ačkoliv se její pravidla mohou jakkoliv měnit, základem je jejich akceptace.

Jak jsme viděli, vnímání karnevalové ambivalentnosti se v průběhu doby proměňovalo, „V dnešní době, kdy se lidé stahují do těch nejmenších organizačních jednotek společnosti, tzn. do sebe, a kdy život ve společenství prakticky zanikl, si nejspíš těžko představíme (...) roli, jakou tehdy mohly hrát nejrůznější formy a (...) projevy společenského života.“ (Jacques Heers)³⁸

³⁸ HEERS, Jacques. *Svátky bláznů a karnevaly*. Praha: Argo, 2006. S.10. 227 ISBN 80-7203-777-3.

Karneval jednadvacátého století paradoxně ve většině případech, jak je vidět i v popisech výše zmiňovaných italských měst, neposkytuje všem osobám stejnou možnost účasti. Přesto však ve společnosti lidí, kteří se na karnevalovém veselí aktivně podílejí, mohou přihlížející pocítit a spoluvytvořit žádanou atmosféru a zakusit tak alespoň na chvíli uvolněný a radostný prožitek ze spoluúčasti na hře. Uzavřený prostor divadelní budovy všechny uvnitř od okolního světa izoluje. Otevřený karnevalový prostor naopak jednotlivé skupiny propojuje.

11. SEZNAM LITERATURY A PRAMENŮ

BACHTIN, Michail Michajlovič. *Francois Rabelais a lidová kultura středověku*.

Praha: Odeon, 1975. 406 s.

GOETHE, Johann Wolfgang. *Italská cesta*. Praha: Odeon, 1982. S. 460 – 488.

HEERS, Jacques. *Svátky bláznů a karnevaly*. Praha: Argo, 2006. ISBN 80-7203-777-3.

CAMARDO, Giovanna. Il rito del carnevale. Časopis *Focus*. Milano, 2009, č. 197, s.

16-22.

LUKEŠ, Milan. *Mezi karnevalem a snem; Shakespearovské souvislosti*. Praha: Divadelní ústav, 2004. S. 263-287. ISBN 80-7008-158-9.

PAVIS, Patrice. *Divadelní slovník*. Praha: Divadelní ústav, 2003. 493 str. ISBN 80-7008-157-0.

TOMEŠ, Josef. České a slovenské masopustní obyčeje a jejich masopustní obměny. In FROLEC, Václav, TOMEŠ, Josef. *Masopustní tradice*. Brno: nakladatelství Blok, 1979. s. 37-51.

06 *blog.it* [online]. 2004-2009 [cit. 2009-10-20]. Dostupný z WWW: <<http://www.06blog.it/post/4611/il-carnevale-di-roma-nel-passato-storie-di-follie-corse-e-battaglie>>

Carnevale community [online]. 2008 [cit. 2009-10-15]. Dostupný z WWW: <<http://www.carnevalecommunity.net/faq.php>>.

Carnevale di Venezia [online]. [cit. 2009-04-02]. Dostupný z WWW: http://www.carnevalevenezia.com/storia_carnevale_venezia.htm

Carnevale persicetano [online]. [cit. 2009-03-22]. Dostupný z WWW: http://www.carnevalepersiceto.it/total_page.htm

Carnevale veronese [online]. 2007 [cit. 2009-03-20]. Dostupný z WWW: <http://www.larenadomila.it/bacanal/storia_italiano.htm>.

Cultural Italy [online]. 2009 [cit. 2009-10-16]. Dostupný z WWW: <http://www.culturalitaly.com/places-to-see/veneto/venice/costumes/bautamaschile.htm>

ForMoreFun [online]. [cit. 2009-10-16]. Dostupný z WWW: <http://www.formorefun.it/carnevale/storia_carnevale.htm>.

VEZA. Rok na planetě Zemi: Masopust neboli fašanky. In *Rok na planetě Zemi* [online]. [cit. 2009-09-02]. Dostupný z WWW: <http://druidova.mysteria.cz/KELTSKY_ROK/MASOPUST.htm>.

Wikipedia: l'enciclopedia libera [online]. Compagnie della calza 2009 [cit. 2009-07-08]. Dostupný z WWW: <http://it.wikipedia.org/wiki/Compagnie_della_calza>.

12. SEZNAM PŘÍLOH

Fotografie karnevalu z města San Giovanni in Persiceto.....	č. 1 až 8
Obrázek zachycující římský karneval.....	č. 9
Fotografie karnevalu z města Verona.....	č. 10 až 18
Fotografie karnevalu z města Benátky.....	4. 19 až 28

PŘÍLOHA

L'ambito Gonfalone e gli standardi colorati

1) Prapory společností s číslem a barvou výsledného umístění. San Giovanni in Persiceto.

foto: http://www.carnevalepersiceto.it/total_page.htm

2) Hlavní náměstí města San Giovanni in Persiceto, na kterém se koná karnevalová přehlídka. Vlevo průčelí kostela, vpravo počátek tribuny.

foto: autorka, únor 2009.

Carro N° 6 Soc. I Gufi

3) Vítězný vůz č. 6 společnosti *I Gufi* s názvem „15 minut...“ před proměnou. San Giovanni in Persiceto.

foto: http://www.carnevalepersiceto.it/total_page.htm

4) Vůz č. 6 společnosti *I Gufi* s názvem „15 minut...“ po proměně. San Giovanni in Persiceto.

foto: http://www.carnevalepersiceto.it/total_page.htm

5) Scénka společnosti *I Clandestini*, která si vzala na mušku aktuální problematiku italské národní letecké společnosti, Alitalia. Ta se v roce 2008 potýkala s vážnými finančními problémy, doprovázené stávkami a nejistotou ohledně její budoucnosti. San Giovanni in Persiceto.

foto: autorka, 2009.

6) Vůz č. 10 společnosti *Mazzagatti* s názvem „Celý život před sebou ... neboli lidé a myši.“ San Giovanni in Persiceto.

foto: http://www.carnevalepersiceto.it/total_page.htm

7) Vůz č. 10 společnosti *Mazzagatti* s názvem „Celý život před sebou ... neboli lidé a myši.“ Účinkující představující myši kočku v podobě různých tanečních kreací škádli. Ta se po čase rozhodla k útoku, jedna myška však neutekla a skončila v kruhovém „vězení“, ve kterém před ní musela neustále utíkat. Pro dotyčného člověka umístěného v kleci tato akce představovala fyzicky poměrně náročný několikaminutový výkon. San Giovanni in Persiceto.

foto: http://www.carnevalepersiceto.it/total_page.htm

8) Účinkující, kteří zároveň dokládají pestrost masek, se za zábradlím baví představením konkurentní skupiny. První postava vlevo znázorňující ženu je ve skutečnosti muž. San Giovanni in Persiceto.

foto: autorka, únor 2009.

9) Zachycení římského karnevalu.

foto: <http://www.06blog.it/post/4611/il-carnevale-di-roma-nel-passato-storie-di-follie-corse-e-battaglie>

10) Král veronského karnevalu, Papà del Gnoco z třicátých let dvacátého století. Jeho podoba je stále stejná.

foto: <http://www.larenadomila.it/bacanal/museo/papa.htm>

11) Vůz v podobě zubařské ordinace v průběhu veronského karnevalového průvodu.

foto: <http://www.larenadomila.it/bacanal/museo/carri.htm>

12) Vůz z veronského karnevalového průvodu zastupuje světoznámé těstoviny, tortellini.

foto: autorka, únor 2009.

13) Vůz z veronského karnevalového průvodu coby jednoduchá italská restaurace nižší cenové kategorie, „osteria“.

foto: autorka, únor 2009.

14) Jedna z veronských masek. Jak je vidět i z pohledu pána vpravo, maska vzbudila jednoznačný zájem.

foto: autorka, únor 2009.

15) Ukázka veronského alegorického vozu.

foto: autorka, únor 2009.

16) Veronský průvod (Aréna se nachází vpravo) s pohledem na tanečnice v kostýmech inspirovaných karnevalem Jižní Ameriky (uprostřed).

foto: autorka, únor 2009.

17) Představitel zakladatele veronského karnevalu, Tomaso da Vica.

foto: auotrka, únor 2009.

18) Papà del Gnoco vjíždí na oslu na náměstí Piazza Bra. Verona.

foto: <http://www.larenadomila.it/bacanal/venardi3.htm>

19)

20)

21)

22)

Fotografie č. 19 až 22 ukazují nákladné benátské masky. Jejich význam často netuší ani samotní nositelé.

foto: autorka, únor 2009.

23) Scénka z komedie dell'arte na Náměstí svatého Marka v Benátkách.

zdroj: autorka, únor 2009.

24) Na benátském Náměstí sv. Marka jsou k vidění různé masky.

foto: autorka, únor 2009.

25) Slunečnice. Benátky.

foto: autorka, únor 2009.

26) Momentka z Benátek.

foto: autorka, únor 2009.

27) Masky v restauračním zařízení rychlého občerstvení Burger King v Benátkách. V tomto městě kostýmy nikoho a nikde nepřekvapí.

foto: autorka, únor 2009.

28) Bauta, typická benátská maska.

foto: <http://www.culturalitaly.com/places-to-see/veneto/venice/costumes/bautamaschile.htm>